

VARIA

– KÖNYVISMERTETÉSEK –

Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban*
Budapest, Orac, 2024. 584 oldal, ISBN 978-963-258-643-4

A hírnév és a becsület védelme a modern joggyakorlat egyik központi kérdése, amely különösen a digitális média térnyerésével és a közéleti viták fokozódásával vált aktuálissá. A kötet célja, hogy átfogó képet nyújtson a polgári és a büntetőjogi jogvédelem metszéspontjairól, valamint a szólásszabadság és a személyiségi jogok alkotmányos kollíziójáról. A szerkesztők már a bevezetésben provokatív kérdésekkel irányítják rá az olvasó figyelmét a legfontosabb dogmatikai dilemmákra, amelyek nem csupán elméleti gondolkodásra sarkallják, hanem aktív részvételre is ösztönzik az olvasót, például: ki minősül közéleti szereplőnek, mi tekinthető közügynek, és az egyik legfontosabb, hogy van-e a médiának többletjoga vagy többletkötelezettsége más beszélőkhöz képest?

A szerzők kutatásukat a két nagy jogági – a polgári és a büntetőjogi – kódex megszületésétől indítják, különös figyelmet fordítva a 2014 és 2021 közötti ítélkezési gyakorlatra. Saját bevallásuk szerint a kutatási tevékenység 2017-ben kezdődött, és a kötet megjelenéséig folyamatosan zajlott, amely időszak alatt jelentős mennyiségű ügyet vizsgáltak meg. Összesen 276 büntetőjogi és 687 polgári jogi ügy esett a vizsgálat fókuszába, amely impozáns mennyiségnek tekinthető, és megfelelő bázist biztosít a következtetések levonásához. Az ilyen széles körű és alapos kutatás eredményeképpen született meg az összesen 579 oldalas mű.

A kötet négy fő részre tagolódik. Az első részben a szerzők rövid, de alapos bemutatást adnak a két jogági kódexről, amelyet az Alkotmánybíróság gyakorlatának részletes elemzése követ. A második rész a polgári jogi kérdések joggyakorlatát elemzi, míg a harmadik rész ugyanezt a megközelítést alkalmazza a büntetőjog vonatkozásában. Végül a negyedik rész három esettanulmányt tár az olvasó elé: ezekben olyan ügyeket dolgoznak fel részletesen, amelyekben mind büntető-, mind polgári peres eljárás indult. Ez az összehasonlító megközelítés lehetőséget biztosít arra, hogy a két jogág eltérő szempontrendszerait és jogalkalmazási logikáját összevetve értékes és átfogó következtetéseket vonjanak le. Az egyes részek számozott fejezetekre oszlanak, amelyek számozott alcímekre tagolódnak. A második résztól kezdve az összes fejezet utolsó alpontja az összefoglaló észrevételeket tartalmazza, pontokban szedve az adott fejezet tartalmi megállapításait. Az összefoglalók fejezetvégi egységes elhelyezése kifejezetten olvasóbarát megoldás, és nemcsak megkönnyíti a mű áttekinthetőségét,

hanem a későbbi hivatkozás vagy tanulmányozás során is jelentős segítséget nyújt az olvasónak.

A kötet elején Szikora Tamás és Szomora Zsolt részletesen bemutatják az ügyek kiválasztásának szempontjait. Külön hangsúlyozzák a *Bírósági Határozatok Gyűjteményének* digitális adatbázisát, amely lehetőséget biztosított a jogerős ítéletek és a Kúria döntéseinek átfogó elemzésére. A vizsgált személyiségi jogi sérelmek között kiemelt figyelmet kapott az emberi méltóság, a becsület és a jó hírnév védelme, valamint a kegyeleti jog megsértésével kapcsolatos esetek. A büntetőjogi vonatkozások terén a szerzők részletesen foglalkoznak a rágalmazás, a becsületsértés, a magántitok megsértése és a zaklatás eseteivel. A kutatás egyik fő erénye, hogy részletesen elemezték a közéleti vitákban érintett ügyeket, különös figyelmet fordítva a gazdasági szereplők, a politikusok, a civil szervezetek és a közszereplők közötti jogvitákra. A szerzők kiemelik, hogy a közérdeklődésre számot tartó ügyekben a bíróságok érvelése és ítélkezési gyakorlata jelentős mértékben formálja a jogalkalmazás irányait.

A kötet Első része (39–87. oldal) általános, bár nem leíró, hanem elemző áttekintést nyújt a jogszabályi háttérrel, jogágakra lebontva. Szikora Tamás bemutatja a Polgári törvénykönyv (Ptk.) vonatkozó előírásait, amelynek során részletesen elemzi a személyiségi jogok védelmét, és rávilágít arra, hogyan biztosítja a Ptk. a jogsértésekkel szembeni hatékony fellépést. Kitér a nevesített személyiségi jogokra, különösen a jó hírnév és a becsület védelmére, valamint a jogsértések jogkövetkezményeire, például a sérelemdíjra és a kártérítési felelősségre. Ezen kívül a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme is helyet kap, valamint a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazható szankciók is bemutatásra kerülnek. Említ a köznyelvben kevésbé ismert jogintézményeket is, például az elégtételadást, amely a felrőhatóságtól független szankciók erkölcsi jóvátételének kategóriáját erősíti, és kiemeli többek között a sérelemdíj és a kártérítés intézményének relevanciáját is.

A Büntető Törvénykönyv (Btk.) előírásainak bemutatása előtt Szomora Zsolt kiemeli a polgári és a büntetőjogi megközelítés lényeges különbségeit. Az elhatárolást követően röviden vázolja a vonatkozó tényállásokat: a rágalmazás, a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala, a becsületsértés és a kegyelet-sértés esetköreit. A felsorolt tényállások egymáshoz való viszonyának elemzése jelentősen hozzájárul a büntetőjogi dogmatika tudományos elemzéséhez, valamint a tényállások gyakorlati értelmezéséhez. Jól jelzik a szakmai igényességet a lábjegyzetekben megjelenő, a tartalmi elemek könnyebb megértését szolgáló kiegészítő információk. A közéleti szereplők becsületvédelmének rövid elemzése nem csupán a büntetőjogi és a vonatkozó alkotmánybíróági határozatokat említi meg, hanem kitér a viszonylag friss Btk.-módosításra is (2023. évi XXX. törvény).

Az Első rész az Alaptörvény hatálya alatti alkotmánybíróági esetjog áttekintésével folytatódik – a kötet egyébként végig hivatkozza és értékeli a vonatkozó AB határozatokat. Ebben a fejezetben Kovács Helga és Koltay András nem csupán az Alaptörvény vonatkozó cikkeit sorolják fel, hanem bemutatják a releváns AB határozatokat is, különös tekintettel a legfontosabb jogértelmezési kérdésekre, emellett áttekintik a releváns szakirodalmat is. Az AB határozatok alapján elemzik a közügyek és a közszereplők kategóriáját és fogalmát, valamint kitérnek a tényállások és a vélemények közötti elha-

tárolásra is. Ezen kívül a közügyeket érintő vitákban a tőrésküszöb valódi helyének és a híresztelés, mint elkövetés vizsgálatára is sor kerül. Ez az összefoglalás hiánypótló mind az elmélet, mind a gyakorlat számára, különösen a véleménynyilvánítás szabadságát érintő kérdésekben.

A kötet e része a feldolgozott polgári és büntetőügyekben a bíróságok által hivatkozott AB gyakorlat összegzésével zárul. A felsorolt AB határozatok elemzése különösen értékes és tanulságos lehet a joggyakorlat számára. Külön említésre méltó, hogy a vizsgált polgári ügyekben a leggyakrabban a 7/2014. (III. 7.) AB határozatra hivatkoznak, míg a büntetőügyekben a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatra. A Szikora és Szomora által alkotott „csendes alkotmányosság” kifejezés tovább színesíti az utolsó alfejezetet. E fogalom arra utal, hogy az alkotmánybírói standardok a szakjogi normák helyes alkalmazásával és az alkotmányos követelmények figyelembevételével biztosítják, hogy a bírósági határozatok összhangban álljanak az Alaptörvénnyel – anélkül, hogy arra közvetlen hivatkozás történne.

A kötet polgári jogi része a mű legterjedelmesebb egysége (91–329. oldal). Az elemzés középpontjában a személyiségi jogok és a hírnévvédelem polgári jogi aspektusai állnak. E részben a szerzők kilenc, tematikusan felépített fejezetben tárgyalják a joggyakorlat szempontjából releváns kérdésköröket. Az egyes fejezetek kiterjednek a közszereplők és a közügyek összefüggéseire, a tényállítások és a vélemények elhatárolásának problematikájára, valamint a valótlan tényállítások jogi védelmére. A szerzők külön figyelmet szentelnek a véleménynyilvánítás szabadságának és korlátozásának kérdéskörére, különös tekintettel a 7/2014. (III. 7.) AB határozat által felállított mércére, amely a polgári jogi ítélkezési gyakorlatra jelentős hatással volt. A rész további fejezetei átfogóan elemzik a híresztelés polgári jogi megítélését, az emberi méltóság sérelmével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot, valamint a közszereplők hozzátartozóinak és végrendeleti örökösének kegyeleti jogait. Emellett a szerzők részletesen vizsgálják a személyiségi jogi igényérvényesítés lehetőségeit a közösséghez tartozással összefüggésben, a tárhelyszolgáltatók felelősségének kereteit, továbbá a Ptk. alkalmazhatóságát az elektronikus kereskedelmi szabályozás mellőzése mellett. A rész zárásaként a szerzők a hírnév- és a becsületvédelmi perek perbeli legitimációjának kérdéseivel, valamint a polgári jogi szankciók – különösen a sérelemdíj – alkalmazásának sajátosságaival foglalkoznak.

A kötet büntetőjogi része (329–445. oldal), kisebb terjedelme ellenére, egyenértékű a polgári jogi elemzéssel. A szerzők azzal a megállapítással vezetik be ezt a részt, hogy a rágalmazás és a becsületsértés védett jogi tárgya azonos, nevezetesen az ember becsülete, amely a személyiségi jogok egyik központi eleme. E részben, ahogyan korábban a polgári jogi részben is, a dogmatikai háttér részletes kifejtése helyett a joggyakorlat vizsgálata kerül előtérbe, amely átfogó képet nyújt a büntetőbíróóságok ítélkezési gyakorlatáról és a releváns jogértelmezési szempontokról. A szerzők az egyes fejezetekben olyan kérdéseket tárgyalnak, mint a bűncselekmények jogi tárgyának meghatározása és az arra való hivatkozások rendszere, valamint a közszereplői státus és a közügy-jelleg megítélése a büntetőbíróóságok gyakorlatában, továbbá a tények és a vélemények büntetőjogi elhatárolásának problematikája. A kifejtett elhatárolási módszereket érdemes összevetni a polgári jog sajátos eszközeivel. Az ezt tárgyaló tanulmány külön foglalkozik a tényállításokra alkalmazott mércék, valamint a becsület

csorbitására való alkalmasság és a sértő vélemények kérdésével, amely kiemelkedő jelentőségű a közéleti diskurzusok kontextusában. Emellett a szerzők részletes elemzést nyújtanak a híresztelés, mint elkövetési magatartás büntetőjogi megítéléséről, a vádely sajátságairól a rágalmazás és becsületsértés okán indított büntetőperekben.

Külön fejezetben kerül bemutatásra a „nagy nyilvánosság” büntetőjogi értelmezése, amely a média és sajtótevékenység szempontjából bír nagy jelentőséggel. A záró fejezet az újságírói kifejezési szabadság határait és azok büntetőjogi megítélését vizsgálja, és a szerzők az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatára is kitékintenek. Az összehasonlító elemzés arra is rámutat, hogy mennyiben illeszkedik a hazai ítélkezési gyakorlat az európai jogfejlődési tendenciákhoz, és milyen eltérések figyelhetők meg a közéleti szereplők jogvédelme tekintetében.

A digitális média térnyerése, a közéleti viták intenzitásának növekedése és az egyre komplexebb joggyakorlati kérdések miatt a kötet által vizsgált témák különösen aktuálisak. A szerzők célja, hogy dogmatikai és gyakorlati szempontból egyaránt megvizsgálják az ítélkezési gyakorlat alakulását, miközben a polgári és a büntetőjog közötti határvonalakat is tisztázzák. A kötet egyik legnagyobb erénye, hogy nem pusztán deskriptív összegzést nyújt a jogalkalmazásról, hanem kritikai elemzésekkel és jogdogmatikai értelmezésekkel is gazdagítja a diskurzust.

A kötet tudományos igényessége és a feldolgozott témák komplexitása miatt nem könnyű olvasmány, ám mindazok számára, akik mélyebb ismereteket kívánnak szerezni a hírnév- és a becsületvédelem joggyakorlatáról, kiemelkedő értéket képvisel. Az elemzések nemcsak új ismereteket nyújtanak az olvasónak, hanem olyan összefüggésekre is rávilágítanak, amelyek további kutatások kiindulópontjául szolgálhatnak. A szerzők által végzett alapos munka eredményeként a kötet egy rendkívül részletes irodalomjegyzéket és esettáblázatot is tartalmaz, amely jelentős segítséget nyújt mind a kutatók, mind a joggyakorlat iránt érdeklődő szakemberek számára. A kötet nem csupán elméleti szempontból bír tudományos jelentőséggel, hanem a jogalkalmazók és a felsőoktatás résztvevői számára is hasznos forrásként szolgálhat. Az elméleti és a gyakorlati megközelítések együttes alkalmazása révén jól használható oktatási segédanyagként, hiszen a jogászképzés egyik kiemelt célja a kritikus gondolkodásra nyitott, analitikus szemléletmóddal rendelkező jogászok képzése. A kötet ennek megfelelően nemcsak a joggyakorlat jelenlegi állapotát tárja fel, hanem hozzájárul a hírnév- és a becsületvédelem dogmatikai és jogalkalmazási fejlődésének megalapozásához is.

Einvág Benjámin Máté
tudományos segédmunkatárs, PhD hallgató,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar